

ВИЯВЛЕННЯ ТА ВИКРИТТЯ ВИКОРИСТАННЯ У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВОЇ ІНФОРМАЦІЇ, ОТРИМАНОЇ З ПОРУШЕННЯМ ПРАВ ЛЮДИНИ

DETECTION AND DISCLOSURE OF USING IN CRIMINAL PROCEEDINGS OF OPERATIVE-SEARCH INFORMATION OBTAINED IN VIOLATION OF HUMAN RIGHTS

Грібов М.Л., д.ю.н., професор,
провідний науковий співробітник Наукової лабораторії з проблем протидії злочинності
Національна академія внутрішніх справ

Стаття підготована з метою визначення доцільності, методів та засобів за допомогою яких сторона захисту може виявити та доказати факт використання для обвинувачення доказів, одержаних завдяки істотному порушенню прав і свобод людини в процесі оперативно-розшукової діяльності, яка передувала кримінальному провадженню. Доведено, що у разі коли відносно особи проводилась оперативно-розшукова діяльність (з істотним порушенням її прав), то докази, зібрані проти неї завдяки оперативно-розшуковій інформації мають бути визнані недопустимими. Визначено, що доцільність застосування тактики захисту, заснованої на доказуванні вказаних вище обставин в кожному конкретному випадку потребує окремої оцінки.

Сторона захисту має вжити заходів з виявлення ознак (явних та прихованих) проведення ОРД відносно підозрюваного, обвинуваченого. Такі заходи полягають в отриманні детальних пояснень від останнього та аналізі наявних матеріалів кримінального провадження, у допиті (за участі захисника) оперативних працівників, які були присутні під час затримання та проведення невідкладних слідчих (розшукових) дій.

У разі виявлення ознак неофіційного використання оперативно-розшукової інформації для отримання фактичних даних у кримінальному провадженні стороні захисту доцільно: створити умови для одержання доказів того, що відносно підозрюваного, обвинуваченого проводилась оперативно-розшукова діяльність (направити адвокатські запити про проведення оперативно-розшукових заходів та їх підстави); спираючись на одержані результати, через слідчого суддю, суд витребувати матеріали ОРД шляхом тимчасового доступу до речей і документів; проаналізувати законність заведення оперативно-розшукової справи та проведення конкретних оперативних розшукових заходів; у разі наявності достатніх підстав, заявляти клопотання про недопустимість доказів, одержаних завдяки інформації, отриманій з істотним порушенням прав і свобод людини та (або) заявляти про вчинення провокації.

Ключові слова: недопустимі докази, законність, оперативно-розшукова діяльність, оперативні підрозділи, захисник, адвокат.

The article is prepared with the aim of determining the expediency of using methods and means by which the defence can detect and prove the fact of the use of evidence for the prosecution, obtained as a result of a significant violation of human rights and freedoms in the process of operative-search activities, which preceded criminal proceedings. When operative-search activities is carried out in relation to a person (with a significant violation of his rights), the evidence collected against him thanks to operative-search information should be declared inadmissible. It is determined that the expediency of using defence tactics based on proving the above circumstances in each specific case requires a separate assessment.

Measures must be taken by the defence to identify signs (obvious and hidden) of carry out operative-search activities in relation to the suspect, the accused. Such measures consist in receiving detailed explanations from the latter and analyzing the available materials of the criminal proceedings, participation of the defence in interrogation of operational officers who are present during the detention and conducting urgent investigative (search) actions.

In case of detection of signs of unofficial use of operational and investigative information to obtain evidence in criminal proceedings, it is advisable for the defence to: create conditions for obtaining evidence that operative-search activities are carried out in relation to the suspect or the accused (submit a lawyer's request to carry out operative-search activities and reason for this); based on the obtained results, through the investigative judge, Court has the right to request operative-search materials relevant by means of temporary access to belongings and documents; to analyze the legality of the initiation of an operative-investigative case and the implementation of specific operative-investigative measures; if there are sufficient grounds, to file a petition for the inadmissibility of evidence obtained thanks the information provided through the significant violation of human rights and freedoms and (or) to file a provocation.

Key words: inadmissible evidence, legality, operative-search activity, operative units, defender, lawyer.

Постановка проблеми. Частина 1 ст. 87 КПК України, у числі іншого, передбачає, що недопустимими є докази, отримані завдяки інформації, отриманій внаслідок істотного порушення прав та свобод людини. Отже йдеться про ті випадки, коли сам доказ був отриманий за процедурою, передбаченою законом, але фактичною підставою для застосування зазначеної процедури стала інформація одержана у незаконний спосіб. Тобто, без інформації, одержаної з істотним порушенням прав і свобод людини, у правоохоронців узагалі не постало би питання щодо необхідності проведення відповідної процесуальної дії.

Висока імовірність використання доказів, отриманих завдяки інформації, одержаній внаслідок істотного порушення прав та свобод людини завжди існує у кримінальних провадженнях, розпочатих на основі оперативно-розшукової інформації (ОРИ), тобто відомостей, одержаних в ході оперативно-розшукової діяльності (ОРД).

Виявити та довести це сторони захисту достатньо складно, а інколи і неможливо. Причини цього полягають у тому, що подробиці здійснення ОРД завжди приховані за

грифом таємності (саме негласний, конспіративний характер цієї діяльності дає широкі можливості для проведення несанкціонованих заходів та здійснення провокацій). Адже майже усі матеріали ОРД засекречують у відповідності до Закону України «Про державну таємницю».

Аналіз сучасної слідчої та судової практики дозволяє стверджувати, що процесуальними керівниками досудового розслідування лишаються непоміченими ознаки та факти одержання оперативними підрозділами інформації з істотним порушенням прав людини в процесі ОРД.

Більше того, захисники також ігнорують можливість доведення у судовому провадженні факт одержання доказів, що використовуються стороною обвинувачення завдяки інформації, отриманій під час ОРД з істотним порушенням прав і свобод людини. Інколи причиною цього стає необізнаність захисника у питаннях використання матеріалів ОРД під час кримінального провадження, а інколи не урегульованість й складність отримання цих матеріалів захисником під час досудового розслідування та судового провадження.

Відповідно питання визнання недопустимими доказів, одержаних завдяки інформації, здобутої в процесі ОРД з істотним порушенням прав і свобод людини судами не розглядаються та лишуються непоміченими. Це є причиною відсутності відповідної судової практики. Її створення адвокатами має ґрунтуватися певній теоретичній основі. Забезпечення такої основи зумовлює необхідність у науковому дослідженні окреслених питань.

Метою статті є визначення доцільності, методів та засобів за допомогою яких сторона захисту може виявити та довести факт використання для обвинувачення доказів, одержаних завдяки істотному порушенню прав і свобод людини в процесі ОРД, яка передувала кримінальному провадженню.

З часу проголошення Незалежності України і до сьогоднішніх питань використання оперативно-розшукової інформації у кримінальному провадженні не бракує уваги науковців. Фундаментальні теоретичні основи розв'язання цих та багатьох інших питань у сфері взаємозв'язку ОРД та кримінального процесу було закладено М. А. Погорецьким у монографії «Функціональне призначення оперативно-розшукової діяльності у кримінальному процесі» [1]. Незважаючи на те, що дана праця датована 2007 роком, а законодавство з того часу зазнало радикальних змін, її положення та висновки лишуються актуальними до сьогодні. На доробок вченого у своїх наукових розвідках спираються дослідники різних аспектів використання матеріалів ОРД у кримінальному процесі [2–10 та ін.].

Основоположним для даного дослідження є запропоноване М. А. Погорецьким розуміння терміну «Оперативно-розшукова інформація, що використовується в інтересах кримінального судочинства» – будь-які відомості (фактичні дані), які входять до предмета дослідження в ОРС, отримані відповідно до мети й завдань ОРД у визначений законом спосіб із будь-яких не заборонених законом джерел уповноваженими на проведення ОРД суб'єктами, що можуть слугувати для обґрунтування відповідних рішень у кримінальному процесі [1, с. 207].

Проведені нами дослідження засвідчують, що ОРІ використовуються правоохоронними органами для виконання завдань кримінального провадження у офіційний та неофіційний або ж у змішаний спосіб. Офіційний спосіб має наступні прояви:

1) використання матеріалів ОРД як підстави для початку досудового розслідування, згідно з положеннями п. 1 ст. 10 Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність» та ст. 214 КПК України. Так, п. 1 ст. 10 Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність» передбачає, що матеріали ОРД використовуються як приводи та підстави для початку досудового розслідування. Це корелюється з положеннями ч. 1 ст. 214 КПК України, де зазначено, що слідчий, прокурор невідкладно, але не пізніше 24 годин після подання заяви, повідомлення про вчинене кримінальне правопорушення або після самостійного виявлення ним з будь-якого джерела обставин, що можуть свідчити про вчинення кримінального правопорушення, зобов'язаний внести відповідні відомості до ЄРДР. Таким «повідомленням» або «будь-яким джерелом» і можуть бути матеріали ОРД.

2) п. 2 ст. 10 Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність» передбачає, що матеріали ОРД використовуються для отримання фактичних даних, які можуть бути доказами у кримінальному провадженні. Це повним обсягом узгоджується з положенням остатнього абзацу ч. 2 ст. 99 КПК України, де зазначено, що матеріали, в яких зафіксовано фактичні дані про протиправні діяння окремих осіб та груп осіб, зібрані оперативними підрозділами з дотриманням вимог Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність», за умови відповідності вимогам цієї статті, є документами та можуть використовуватися в кримінальному провадженні як докази.

Офіційний спосіб передбачає використання у кримінальному процесі саме матеріалів ОРД. Як слушно вказав М. А. Погорецький, поняття «використання оперативно-розшукової інформації» та «використання матеріалів ОРД» мають неоднакове змістовне навантаження. У першому випадку мова йде про відомості (дані, фактичні дані), які використовуються автономно від матеріалів ОРД, тобто без їх документального закріплення відповідно до форм, визначених Законом про ОРД та відомчими нормативними актами. У другому – про використання як самої ОРІ, так і тих матеріалів (документів, предметів), у яких вона зафіксована [1, с. 287].

Неофіційний спосіб використання ОРІ застосовують в тактичних цілях. Зокрема, при одержанні оперативними працівниками інформації про придбання особою партії наркотиків з метою збуту, або ж відомостей про плани особи переправити через митний кордон поза пунктами пропуску зброю, вибухові речовини, або ж виготовлення особою партії підроблених грошей, або ж планів щодо продажу людини тощо. При цьому, як правило, оперативну інформацію реалізують шляхом раптового затримання особи за підозрою у вчиненні кримінального правопорушення в порядку ст. 208 КПК України (саме у той момент коли достовірно знають, що вона має при собі предмет злочину), її особистого обшуку та огляду місця події. Усе це цілком законна діяльність.

Але з точки зору забезпечення прав обвинуваченого головна відмінність офіційного та неофіційного способу використання ОРІ у кримінальному провадженні полягає у тому, що в першому випадку у сторони захисту є: 1) розуміння, що проводилася ОРД; 2) підстави та можливість перевірити законність її проведення. У другому випадку сторона захисту позбавлена цього.

Саме з цих причин оперативні підрозділи, слідчі та прокурори сьогодні видають перевагу неофіційному (поза процесуальному) використанню ОРІ у кримінальному провадженні. Застосування цього способу дає можливість приховати усі істотні порушення прав людини, які сьогодні є притаманними діяльності оперативних підрозділів. Серед них: фактичне проведення ОРД без заведення ОРС; проведення конкретного оперативно-розшукового заходу поза межами ОРС; заведення ОРС без підстав для проведення ОРД; проведення оперативно-розшукових заходів в межах ОРС щодо особи, яка не є об'єктом ОРС; проведення оперативно-розшукових заходів, непередбачених Законом України «Про оперативно-розшукову діяльність»; проведення оперативно-розшукових заходів, що вимагають дозволу слідчого судді без такого дозволу або з порушенням його суттєвих умов; організація оперативним підрозділом провокації вчинення злочину тощо.

У разі неофіційного використання ОРІ захисник фактично позбавлений можливості перешкодити притягненню до кримінальної відповідальності особи, спровокованої правоохоронцями на вчинення злочину або значно обмеженої у правах в інший прихований спосіб в процесі проведення ОРД.

Проте існують певні явні та неявні ознаки (маркери, індикатори), за якими як захисник, так і прокурор може дійти висновку про неофіційне використання ОРІ для викриття підозрюваного, обвинуваченого. До явних ознак належать певні документи (довідки, рапорти, повідомлення, листи), що оформлюються працівниками оперативних підрозділів та потрапляють до матеріалів кримінального провадження. У таких документах вживаються словосполучення на зразок: «в ході реалізації оперативної інформації», «за одержаною оперативним шляхом інформацією», «відповідно до інформації з оперативних джерел» тощо. Ці документи не мають жодного доказового значення але вказують на те, що до затримання особи проводилася ОРД.

До прихованих ознак належать присутність оперативних працівників на місці затримання, підказки з їх боку слідчому під час невідкладних слідчих дій (огляду місця події та обшуку особи). У окремих випадках вдається встановити та довести, що до затримання (відповідно і до початку кримінального провадження) оперативні працівники проводили візуальне спостереження за особою, яку у подальшому і затримали. Крім того під час конфіденційного спілкування з підзахисним адвокат може дізнатися чимало подробиць які прямо та непрямо вказують на проведення ОРД.

У переважній більшості кримінальних проваджень щодо незаконного обігу наркотичних засобів у повідомленнях про підозру та у обвинувальних актах вживається формулювання на зразок: «у невідстановлені джерела й обставини придбання наркотиків. Адже затримані на гарячому оптові та дрібні розповсюджувачі наркотиків, як правило, отримують посилки з товаром у відділеннях приватних поштових установ разом з поштовою накладною. Навіть якщо відправник скористався вигаданими даними, то існує багато способів для встановлення його особи (що є предметом окремого дослідження). Якщо слідчий цього не робить, то виникає розумний сумнів у тому чи не пов'язаний відправник наркотиків з правоохоронцями, чи не було спровоковано вчинення злочину їх діями.

Аналіз подібних кримінальних проваджень свідчить, що фактично оперативні працівники проводять контроль за вчиненням злочину у формі контрольованої поставки. Адже їм заздалегідь відомо про пересилання «Новою поштою» наркотиків, про час та місце їх отримання (передачі). Вони спеціально організовують контроль за цим процесом, свідомо допускають (не припиняють) отримання особою наркотиків, стежать за її переміщенням і лише з часом затримують її.

При цьому процесуального рішення прокурора про проведення контролю за вчиненням злочину, як того вимагає КПК України (Закон України «Про оперативно-розшукову діяльність» в частині порядку проведення контрольованої поставки відсилає саме до норм ст. 271 КПК України) немає. Відповідно ігноруються вимоги ч. 8 ст. 271 КПК України щодо необхідності запобігання провокації (підбурювання) особи до вчинення злочину. У подібних випадках очевидним є обмеження прав та основоположних свобод людини.

В окремих справах матеріали ОРД використовуються у кримінальному провадженні одночасно як офіційно, так і неофіційно. Аналіз Постанови Верховного Суду від 14 березня 2019 року у справі № 686/348/14-к свідчить про саме такий підхід правоохоронців до реалізації матеріалів ОРД для обвинувачення особи у вчиненні злочину, передбаченого ч. 3 ст. 265 КК України.

Фактичні обставини у цій справі полягають у тому, що «В» біля магазину «Гастроном» (станція метро «Житомирська» м. Києва), передав «Г» пакет з радіоактивним матеріалом, останній передав його «Д» та «Ж», які в свою чергу перемістили радіоактивний матеріал в багажник автомобіля через територію Київської та Житомирської областей в Хмельницьку область.

Того ж дня, близько 21 год. 45 хв. в смт. Війтівці Волоцького району Хмельницької області, вони були затримані працівниками СБ України, які в ході огляду багажного відділення їх автомобіля «Нісан Альмера» виявили і вилучили радіоактивний матеріал – збіднений металічний уран, загальною вагою 2,7 кг.

У касаційній скарзі засуджений «В», посилаючись на істотні порушення вимог кримінального процесуального закону, порушує питання про скасування судових рішень та закриття кримінального провадження щодо нього, звер-

тає увагу на порушення вимог ст. 214 КПК, при внесенні відомостей про кримінальне правопорушення до ЄРДР; відсутність у матеріалах кримінального провадження документу, що підтверджує законність заведення ОРС; не відкриття ухвали суду про надання дозволу на проведення НСРД (візуального спостереження та відео контролю). Тому стверджує про недопустимість доказів, які покладені в основу вироку.

У даному випадку затримання, огляд багажного відділення автомобіля, виявлення і вилучення радіоактивного матеріалу відбулося завдяки інформації, одержаній в процесі ОРД (неофіційне використання ОПІ). Проте одночасно з цим до матеріалів кримінального провадження потрапили також протоколи оперативно-розшукових заходів, зокрема, візуального спостереження з використанням відеозапису, фотографування (офіційне використання матеріалів ОРД).

Касаційну скаргу «В» було задоволено (частково) через не відкриття в порядку ст. 290 КПК України стороні захисту ухвали суду про надання дозволу на проведення негласних дій, що проводилися в межах ОРС. Проте інші ознаки істотного порушення прав людини Верховний суд залишив поза увагою, а саме: судами не було перевірено законність заведення ОРС; проігноровано факт проведення контролю за вчиненням злочину у формі контрольованої поставки без документального оформлення, без процесуального рішення прокурора.

Таким чином у разі неофіційного використання матеріалів для виконання завдань кримінального провадження завжди існує імовірність, що усі докази у такому провадженні були одержані завдяки інформації, отриманій з істотним порушенням прав людини.

Відтак у разі наявності явних та неявних ознак проведення ОРД відносно особи, яку у подальшому було затримано та обвинувачено, сторона захисту повинна мати можливість переконатися у тому що: 1) ОРД відносно цієї особи проводилась (не проводилась); 2) ОРД (якщо така мала місце) здійснювалася на підставі заведеної оперативно-розшукової справи; 3) ОРС було заведено на законних підставах; 4) усі оперативно-розшукові заходи щодо особи здійснювалися у порядку встановленому законом.

Але сьогодні КПК України не встановлює спеціальних механізмів одержання захисником офіційної інформації щодо проведення ОРД відносно його клієнта до початку кримінального провадження. Стаття 290 КПК України передбачає ознайомлення сторони захисту винятково з тими доказами, які прокурор має намір використовувати у суді. Ознайомлення з матеріальними носіями інформації завдяки якій було отримано ці докази КПК не передбачає.

Отже обов'язок доведення того, що ОРД мала місце, що вона проводилась з істотним порушенням прав людини і що саме завдяки цій діяльності одержано інші докази (які стали підставою для висування підозри та обвинувачення) фактично покладені на сторону захисту.

Вважаємо, що у разі виявлення явних та прихованих ознак проведення ОРД щодо підозрюваного, обвинуваченого сторона захисту вже на стадії досудового розслідування має створити умови для одержання доказів цього. Основним інструментом створення таких умов є подання адвокатського запиту до оперативних підрозділів, які були чи могли б бути залучені до проведення ОРД. Застосування даного інструменту з точки зору процесуальної форми пов'язано з низкою проблем [11], а у наданні відповіді на запит щодо проведення ОРД відносно конкретної особи однозначно буде відмовлено. Тим не менш адвокатський запит є невід'ємним елементом роботи захисника з доказування того, що ОРД мала місце, що вона проводилась з істотним порушенням прав людини. Адже відмова оперативного підрозділу у наданні адвокату необхідних відомостей є підставою для звернення до слідчого судді, суду з клопотанням про тимчасовий доступ до речей і докумен-

тів. А якщо відповідь на запит буде мотивована вимогами Закону України «Про державну таємницю» та Зводу відомостей, що становлять державну таємницю, то це стане додатковим аргументом на користь того, що ОРД проводилася (не можуть становити державної таємниці відомості, яких не існує).

Наступним кроком є подання адвокатом клопотання тимчасовий доступ до слідчого судді, суду речей і документів. Практична реалізація цього заходу забезпечення кримінального провадження стикається з низкою проблем [12]. Проте, при застосуванні виваженого тактичного підходу [13] з урахування актуальної судової практики [14] можна розраховувати на надання дозволу суду щодо тимчасового доступу до необхідних відомостей, не зважаючи на те, що вони становлять охоронювану законом таємницю.

У разі надання такого дозволу та доступу адвоката до необхідної інформації, вбачається два варіанти використання одержаних захисником відомостей у кримінальному провадженні. Перший – розсекречення відповідних відомостей у порядку встановленому законом та підзаконними нормативно-правовими актами. Другий – подальше здійснення кримінального провадження у порядку передбаченому гл. 40 КПК України.

Одержана інформація підлягає детальному аналізу на предмет законності проведення кожного оперативно-розшукового заходу та законності заведення ОРС в цілому.

Цілком можливий варіант, коли інформацію, яку в подальшому було використано для одержання доказів у кримінальному провадженні отримано без заведення ОРС. Така сьогодні практика активно застосовується оперативними підрозділами Національної поліції. Інформацію здобувають у межах так званого оперативного (ініціативного) пошуку – без заведення ОРС. Безумовно такий вид діяльності оперативних підрозділів є суспільно корисним і об'єктивно необхідним. Проте на сьогодні він є незаконним, оскільки існує заборона проводити будь-які оперативно-розшукові заходи без заведення ОРС, встановлена ст. 9 Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність». Тому, якщо буде доведено, що докази проти особи отримано завдяки інформації, що здобута під час оперативного (ініціативного) пошуку, то у відповідності до ч. 1 ст. 87 КПК України вони мають бути визнані недопустимими.

Не виключений варіант коли слідчий суддя, суд відмовить захиснику у задоволенні клопотання про тимчасовий доступ до документів ОРД відносно підозрюваного обвинуваченого. У такому разі захисник отримує підстави для оскарження відповідних судових рішень на подальших стадіях кримінального провадження.

Зауважимо, що стратегія захисту, заснована на доказуванні адвокатом недопустимості доказів, здобутих завдяки інформації отриманій з істотним порушенням прав і свобод людини не завжди є ефективною. Її доцільно застосовувати лише з урахуванням конкретних обставин перебігу кримінального провадження

(зокрема, застосування до підзахисного запобіжних заходів у вигляді тримання під вартою або домашнього арешту; кількості та тяжкості та інкримінованих йому злочинів; перспектив призначення більш м'якого покарання, ніж передбачено законом, а також можливості застосування звільнення від покарання та його відбування тощо). Так, тримання під вартою раніше не судимої особи, якій загрожує покарання нижня межа якого встановлена на рівні не більше п'яти років, у багатьох випадках робить пропонувану у даній статті стратегію непродуктивною. А вже за її застосування досудове розслідування і судове провадження у судах усіх інстанцій може зайняти декілька років і весь цей час обвинувачений буде знаходитися в умовах неволі. В таких випадках укладання угоди про примирення або про визнання вини (з погодженням звільнення від відбування покарання) дає можливість у найкоротший термін звільнити клієнта.

Висновки. Якщо особу було затримано за підозрою у вчиненні злочину завдяки інформації, одержаній в процесі ОРД, що проводилася з істотним порушенням прав цієї особи, то захисник має можливість довести недопустимість доказів, отриманих під час такого затримання та інших невідкладних процесуальних дій (обшуку особи, огляду місця події тощо).

Сторона захисту має вжити заходів з виявлення ознак (явних та прихованих) проведення ОРД відносно підозрюваного, обвинуваченого. Такі заходи полягають в отриманні детальних пояснень від останнього та аналізі наявних матеріалів кримінального провадження, у допиті за участі захисника оперативних працівників, які були присутні під час затримання та проведення невідкладних слідчих (розшукових) дій.

У разі використання у доказуванні матеріалів (документів) ОРД, ці документи підлягають детальному вивченню з точки зору вимог КПК України щодо допустимості доказів.

У разі виявлення ознак неофіційного використання ОРІ для одержання фактичних даних у кримінальному провадженні стороні захисту доцільно: створити умови для одержання доказів того, що відносно підозрюваного, обвинуваченого проводилася ОРД (направити адвокатські запити про проведення оперативно-розшукових заходів щодо підзахисного); спираючись на одержані результати, через слідчого суддю, суд витребувати матеріали ОРД шляхом тимчасового доступу до речей і документів; проаналізувати законність заведення ОРС та проведення конкретних оперативно-розшукових заходів; у разі наявності достатніх підстав, заявляти клопотання про недопустимість доказів, одержаних завдяки інформації, отриманій з істотним порушенням прав і свобод людини та (або) заявляти про вчинення провокації.

Обрання даної тактики захисту має ґрунтуватися на усебічному вивченні матеріалів кримінального провадження, урахуванні оцінку альтернативних варіантів та бути погодженим з підзахисним.

ЛІТЕРАТУРА

1. Погорецький М. А. Функціональне призначення оперативно-розшукової діяльності у кримінальному процесі : монографія. Харків : Арсіс, 2007. 576 с.
2. Албул С. В. Новели оперативно-розшукового законодавства України: проблемні аспекти та вади. *The XIII International Science Conference «Tasks and problems of science and practice»*, May 10–12, 2021, Berlin, Germany. P. 94–96.
3. Сухорада І. О. Документування оперативними підрозділами злочинів у сфері банківського кредитування як складова забезпечення доказування в кримінальному провадженні. *Чернівецький факультет Національного університету «Одеська юридична академія»*. 2015. № 1. С. 231–240.
4. Южно О. О. Проблеми вдосконалення правового регулювання оперативно-розшукової діяльності та її узгодженості з кримінальним процесуальним законодавством України. *Вісник ХНУВС*. 2016. № 3(74). С. 159–167.
5. Панько М. Є. Доказування обставин, які є підставою для застосування щодо юридичних осіб заходів кримінально-правового характеру : дис. ... д-ра філософії : 081. Львів. 2021. 213 с.
6. Князєв С. М. Негласна робота як фундаментальна категорія теорії ОРД та кримінального процесу. *Юридичний часопис НАВС*. 2019. № 2 (18) С. 72–78.
7. Щербаківський М. Г., Андреев Д. В. Розслідування незаконного обігу зброї : монографія. Харків, 2021. 192 с.

8. Пічкуренко О.І., Злагода О.В. Взаємодія оперативних підрозділів під час здійснення оперативного обслуговування щодо протидії корупції. *Реалізація державної антикорупційної політики в міжнародному вимірі* : матеріали V Міжнар. наук.-практ. конф. (Київ, 9–10 груд. 2020 р.) : у 2 ч. Київ : Нац. акад. внутр. справ, 2020. Ч. 2. С. 201–203.
9. Князев С., Чернявський С., Грібов М. Законодавче регулювання ОРД: проблеми та шляхи їх розв'язання. *Юридичний часопис НАВС*. 2021. № 20 (2). С. 8–20.
10. Черняк А. М. Оперативний пошук фактичних даних про злочини у міжнародному студентському обміні. *Науковий вісник НАВС*. 2016. № 1. Ч. 2. С. 144–153.
11. Старенький О.С. Витребування документів як засіб отримання доказів захисником у кримінальному провадженні: проблеми визначення процесуальної форми. *Вісник кримінального судочинства*. 2017. № 3. С. 58–69.
12. Капліна О. В., Маринів В. І., Демура М. І. Тимчасовий доступ до речей і документів: проблемні питання правозастосовної практики. *Проблеми законності*. 2020. № 149. С. 200–212.
13. Рогатюк І. В. Удосконалення тактики дій сторони обвинувачення та захисту під час проведення тимчасового доступу до речей і документів. *Науковий вісник НАВС*. 2021. № 4 (121). С. 66–73.
14. Михайленко В. Тимчасовий доступ до речей і документів за клопотаннями захисту і потерпілого. *Юридична газета*. 05 лютого 2021.